

УДК 336.72

Економічні науки

Кононученко Т.

студентка

Київський національний університет технологій та дизайну

Кононученко Т.

студентка

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Kononuchenko T.

student

Kyiv National University of Technology and Design

РИЗИКИ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ IN THE BANKING SECTOR RISKS AND METHODS OF THEIR PREVENTION

Анотація: Досліджено теоретичні питання ризиків у банківській сфері та способи їх попередження.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, кредитний ризик, депозитний ризик, ризик-менеджмент, мінімізація ризику.

Аннотация: Исследованы теоретические вопросы рисков в банковской сфере и способы их предупреждения.

Ключевые слова: риск, финансовый риск, кредитный риск, депозитный риск, риск-менеджмент, минимизация риска.

Abstract: The theoretical question of risks in the banking sector and how to prevent them.

Keywords: risk, financial risk, credit risk, deposit risk, risk management, risk minimization

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкової економіки, високого рівня конкуренції та непередбачуваних обставин, діяльність банків та банківської системи неможлива без ризиків. Банківський бізнес характеризується вищою ризикованістю порівняно з іншими видами підприємництва, що зумовлено специфікою виконуваних банками функцій.

Навчитися передбачувати та аналізувати ризики, адекватно відображати їх в управлінській інформації та свідомо керувати ними - одне з найважливіших

завдань, яке постає перед кожним банком на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам класифікації банківських ризиків та їх попередження присвячено праці таких науковців Бурий К.П., Данченко О. Б., Карась О.О., Корецька О.В., Кудіна В.Г., Островська Н.С. та ін. Незважаючи на досить велику кількість дослідників, праці яких присвячено банківським ризикам, на сьогоднішній день це питання ще недостатньо повно вивчено та проаналізовано і потребує подальшого розгляду та дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є виявлення видів банківських ризиків та підходів щодо їх попередження.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід відмітити, що основною метою роботи банків є отримання якомога більшого прибутку. Але в залежності від збільшення обсягів здійснюваних банком операцій, які приносять банку прибуток, збільшується і рівень банківських ризиків. Банківська сфера є дуже чутливою не тільки до соціально-економічних чинників, а й до природно-кліматичних, політичних та багато інших умов. В свою чергу, розуміння суті ризиків, правильне оцінювання й управління ними дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають у банківській діяльності [4].

Під ризиком слід розуміти подію, в результаті настання якої існує реальна можливість отримання результатів різного характеру, таких, що можуть позитивно і негативно впливати на діяльність організації [3, с.25].

У вітчизняній та зарубіжній літературі банківські ризики класифікуються за різними критеріями. Ієрархія ризиків за ступенем їх важливості на той чи інший поточний момент вибудовується в залежності від ситуації, що склалася на відповідний момент в державі під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

До зовнішнього відносять ризики, не пов'язані з діяльністю банку або конкретного клієнта, політичні, економічні й інші. Це втрати, що виникають у результаті війни, революції, націоналізації, заборони на платежі за кордон, консолідації боргів, введення ембарго, скасування імпортової ліцензії,

загострення економічної кризи в країні, стихійному лиху. Внутрішні ризики у свою чергу діляться на втрати по основній і по допоміжній діяльності банку. Перші представляють найпоширенішу групу ризиків: кредитний, процентний, валютний і ринковий ризики. Другі включають втрати по формуванню депозитів, ризики по нових видах діяльності, ризики банківських зловживань [5].

З метою побудови та впровадження ефективних систем ризик-менеджменту в банках Національним банком України, як регулятором даної сфери, були розроблені Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України [1], слідування яким має забезпечити захист інтересів вкладників, кредиторів і власників банків. Ці рекомендації використовуються банками з будь-яким профілем ризиків у своїй роботі. Запропонована НБУ класифікація ризиків відображає підхід регулятора ринку до ідентифікації ризиків банків:

1. Ризики, що піддаються кількісній оцінці (фінансові ризики), управління ними полягає в їх оптимізації.

2. Ризики, що не піддаються кількісній оцінці (нефінансові ризики), управління ними зводиться до їх мінімізації.

Точка зору Національного банку України на систему класифікації фінансових ризиків банку в процесі реалізації наглядової функції зводиться до виділення таких їх видів: кредитний, ринковий, валютний ризики, а також ризик ліквідності, ризик зміни відсоткової ставки [2, с.51].

Класифікація банківських фінансових ризиків, на якій базуються рекомендації Банку міжнародних розрахунків, зводиться до виділення таких основних їх видів, табл. 1:

Слід відмітити, що у всіх підходах до класифікації фінансових ризиків банків, перерахованих вище, суттєвим недоліком є їх теоретичність. Також слід зауважити, що система класифікації й оцінки ризиків змінюється безперервно, особливо в таких нестабільних умовах ведення бізнесу, як в Україні.

Класифікація банківських фінансових ризиків, на якій базуються рекомендації Банку міжнародних розрахунків [Побудовано автором за матеріалами [2]]

Вид банківського ризику	Характеристика
1. Кредитний ризик	У широкому розумінні, це ризик того, що контрагент не зможе виконати всі зобов'язання по договору перед кредитором
2. Ринковий ризик	Це ризик зміни ринкових цін, а також зміни параметрів ринку, таких як: відсоткові ставки, курси валют, ціни акцій чи товарів, кореляція між різними показниками ринку та зміна цих показників
3. Ризик ліквідності	Це ризик того, що контрагент не зможе в конкретний момент часу виконати свої зобов'язання по кредитному договору перед кредитором за допомогою свого капіталу

Ризики, на які наражаються вітчизняні банки залежать від загальної ділової стратегії банку, його організаційної структури, функціонування внутрішніх систем, включаючи комп'ютерні та інші технології, узгодженості політики банку, а також від заходів, спрямованих на упередження шахрайства та помилок в управлінні. Крім цього, банкам слід вважати на ризики, пов'язані із зовнішнім середовищем банківського бізнесу, в т.ч. з макроекономічними й політичними факторами, правовими умовами та режимом регулювання, а також із загальною інфраструктурою фінансового сектору й системою платежів [6, с.35].

Попередження банківських ризиків здійснюється за допомогою системи управління ризиками.

Управління банківськими ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків [4].

Для того, щоб визначити рівень банківських ризиків, банкам потрібно створювати системи оцінки ризику, які мають визначати такі компоненти:

- обсяги можливих витрат та розміри ризику;

- вірогідність настання тієї чи іншої негативної події;
- тривалість періоду, під час якого буде діяти ризик.

Нижче розглянемо заходи попередження найбільш значимих банківських ризиків у вітчизняній економіці (кредитний та депозитний ризики).

Кредитний ризик апіорі супроводжує весь комплекс кредитних відносин, які виникають у процесі здійснення певної кредитної угоди та надання позики потенційному клієнтові банку. Вивчаючи сутність кредитного ризику, необхідно чітко усвідомлювати, що його рівень безпосередньо пов'язаний із ефективністю системи управління процесом банківського кредитування. У цьому контексті кредитний ризик може бути визначений як грошовий вираз імовірного відхилення дійсності від очікуваних результатів унаслідок невизначеності реакції екзогенних і ендогенних чинників у відповідь на управлінські рішення, пов'язані з кредитуванням.

Оптимізація складу та структури портфеля кредитних вкладень дозволяє банку нівелювати негативний вплив кредитного ризику в цілому, мінімізувати його рівень за умови адекватного та достовірного врахування особливостей кожного індивідуального ризику в процесі управління ним.

Методами попередження кредитного ризику можуть бути:

- лімітування, що передбачає встановлення обмежень на видачу окремих різновидів кредиту;
- резервування, тобто створення резервів щодо покриття можливих втрат внаслідок настання ризикових подій під час здійснення кредитного процесу;
- розподіл ризику шляхом його трансферу (перекладання) на інших учасників економічних відносин у процесі кредитування;
- диверсифікація, яка передбачає мінімізацію загального кредитного ризику шляхом нормування його структури за різними групами позичальників, а також відповідний розподіл резерву на покриття можливих втрат між цими групами;
- страхування ризику, яке передбачає його передачу та розподіл між суб'єктами страхового ринку при посередництві страхової компанії [8, с.134].

Як додаткові методи, що забезпечують зниження кредитного ризику, навіть при реалізації пасивної стратегії управління ним, можна виділити лобіювання корпоративних інтересів та покращення інформаційного забезпечення (зокрема, за рахунок здобуття додаткової, в тому числі так званої інсайдерської, інформації).

Специфіка банківської діяльності обумовлює можливість виникнення ризиків як за активними, так і за пасивними операціями банків.

Серед останніх важливе значення мають ризики, пов'язані із здійсненням депозитних операцій, які є головним джерелом формування банківських ресурсів.

Одним з ефективних способів подолання депозитного ризику є активізація роботи із залучення клієнтів, зокрема шляхом розширення та оновлення спектра послуг, що надаються, оскільки ці заходи сприяють нарощенню депозитних ресурсів банків та мінімізації їх вартості.

Механізм управління депозитним ризиком банку має бути побудований на використанні системи моніторингу та прогнозування сезонної динаміки залишків коштів на депозитних рахунках.

Слід підкреслити, що зарубіжні банки в умовах зниження ставок за банківськими депозитами для стимулювання зростання попиту вкладників на цей вид послуг вийшли на ринок із пропозицією так званих “синтезованих” продуктів, які поєднують переваги інвестиційних та індексованих депозитів. Така інтеграція двох різновидів банківського продукту створює можливість для клієнтів збільшити доходність своїх вкладів порівняно із традиційним набором послуг.

Поєднання в одному продукті двох різних інструментів фінансового ринку (банківського депозиту і паїв пайових інвестиційних фондів) забезпечує зниження загального депозитного ризику за рахунок ефекту портфельної диверсифікації.

Для активізації роботи з клієнтами важливе значення також має і формування відповідної системи матеріального заохочення співробітників. При

цьому важливо забезпечувати прив'язку обсягів та часу здійснення преміальних виплат за придбання нових вкладників безпосередньо до успішного ходу операцій з даним клієнтом (наприклад, утримання його протягом певного періоду часу, продаж йому максимальної кількості додаткових продуктів і послуг), а не до факту укладення угоди про відкриття рахунку.

Необхідно відмітити, що одним із сучасних методів мінімізації банківських ризиків є контролінг, який успішно використовується в багатьох країнах світу.

Банківський контролінг покликаний створювати умови для успішного функціонування банку, виходячи з того, що прибуток – це не причина існування банку, а результат його діяльності, який у підсумку визначає ринок і на який прямо пропорційно впливають ризики. Прибуток створює гарантії для подальшого функціонування банку, оскільки лише прибуток і його накопичення у вигляді різноманітних фондів дає змогу обмежувати і переборювати ризики, пов'язані з функціонуванням банку [7].

Контролінг у функціональному аспекті виступає інтегрованою, цілеспрямованою системою інформаційно-аналітичної і методичної підтримки керівників банківських підрозділів у процесі планування, аналізу і прийняття управлінських рішень за всіма відкритими ризиковими позиціями. Банківський контролінг на кожному етапі ризик-менеджменту (стратегічного управління банківськими ризиками, ідентифікації, оцінки, управлінського впливу, аудиту та корегування) справляє свій специфічний вплив, має свою «нішу» у процесі приборкання банківських ризиків.

Висновок. Специфіка банківських ризиків тісно пов'язана з сутністю банківської діяльності, яка переважно обумовлюється виконанням функцій фінансового посередництва на грошовому ринку. Банківська діяльність передбачає істотний рівень соціальної відповідальності, оскільки банки при здійсненні активних операцій переважно ризикують грошовими коштами клієнтів. З іншого боку, трансформація банками параметрів грошових коштів

(валюта, строк, ставка і т.д.), у процесі їх перерозподілу, обумовлює ризиковий характер більшості банківських операцій.

Основою функціонування ефективної системи управління банківськими ризиками є не лише науково-обґрунтована їх класифікація, а й правильне оцінювання та розробка методів їх зниження, що дасть змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, що виникають у банківській діяльності.

Для застосування методів мінімізації банківських ризиків необхідна розробка основних положень концепції мінімізації банківських ризиків із використанням методу контролінгу. Це дасть змогу не тільки мінімізувати окремі банківські ризики, але й здійснювати діагностування системи раннього виникнення криз.

Література

1. Бурий К.П. Класифікація фінансових ризиків банківських установ [Текст] / К. П. Бурий // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2010. Вип. 154. Ч.3. - С. 49-56.
2. Данченко О. Б. Підходи до управління ризиками банку / О.Б. Данченко, В.О. Занора, А.І. Боркун, О.М. Шевченка / / Управління проектами та Розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2010. - № 1 (33). - С. 24-29.
3. Карась О.О. Специфіка системи управління ризиками в банківській сфері / О.О. Карась // Ефективна економіка. - 2015. - № 3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3917>.
4. Корецька О.В. Поняття банківського ризику та його класифікація / Корецька О.В. // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ": Технічний прогрес та ефективність виробництва №50 - Вестник НТУ "ХПИ", 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vestnik/Технічний_прогрес_та_ефективність_виробництва/2010/50_pdf/ПОНЯТТЯ_БАНКІВСЬКОГО_РИЗИКУ.pdf

5. Кудіна В.Г. Класифікація ризиків у банківській сфері: теорія та практика [Текст] / В. Г. Кудіна // Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля. – 2011. – № 15 (169). – Ч. 2. – С. 34–39.
6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=45294.
7. Островська Н.С. Методи мінімізації банківських ризиків / Н.С. Островська [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bsfa.edu.ua/PDF5/ostrovska.pdf>.
8. Управління ризиками банків [Текст]: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 283 с.